Ochrana přírody, ÚSES

HISTORIE OCHRANY PŘÍRODY V ČR _ 1

- Karel IV. 1351- návrh zákoníku „Majestas Carolina“=► mj. ochrana lesů, proti žďáření, likvidaci. Ale odmít. šlechtou 1355
- 2. pol.15. stol. – omezování kácení, první vysévání
- Od 16. stol. šlechtici – někt. lesy zničeny, ochrana lesů, zvěře
- 17. stol. – lesní řády pro panství
- 1754 – Tereziánský lesní patent (kác. 11-02, šetřit, dozor, nesmí do ciziny…). Opakovaně! – hl. odpor v obec. a sels. l. – až Josef II. (lesy 77% dneš. pl.)
- 18. stol. – zemské předpisy – ochrana: lovná zvěř, ptactvo, vodní zdroje

HISTORIE OCHRANY PŘÍRODY V ČR _ 2

- 28. 8. 1838 - hr. Buquoy: Žofín (= NPR Žofínský prales) a dnešní NPR Hojná voda
- 1849 – Česká lesnická jednota – exkurse – návrh ochrany Boubína
- 1858 – kníže Jan Adolf Schwarzenberg – Boubín (20 ha) – první z vědeckých důvodů
- Další soukromé rezervace koncem 19. stol. a později
- 1903 – kníže Jan II. z Lichtenštejna: první rezervace v Markrabství Moravském – Keprník-Vozka (172 ha).
- 1909 – Liechtenštejni – první PR v JM: Vel. Javořina
- 1933 – Pokus o první československý zákon, neuspělo, jen ustaveni konzervátoři, měli nechat vyhlásit rezervace (které?), vyhláš. 20 rez. se strážci

HISTORIE OCHRANY PŘÍRODY V ČR _ 3

- Po r. 1945 krátkodobý rozvoj (1946 – rezervace na Pálavě)
- 1955 – CHKO ……
- 1956 – Zákon o ochraně přírody – CHKO, NP
- 1956 – první CHKO dle zákona: Mor. Kras.
- 1963 – ……
- 70. léta 20. stol. – vyhlašování CHKO, ale …
- 80. léta 20. stol – umrtvení SOP x CHPV !!
- 1989 – revoluce - vůle chránit přírodu a ŽP
- 1991 - rozvoj: CHKO, NP, maloplošná CHÚ, VKP.
- Zákon 114/92 Sb. o ……..

HISTORIE OCHRANY PŘÍRODY V ČR _ 4

- Od r. 2000 ± umrtvení
- 2002: Č. Ráj 3x na 182 km².
- 2005 – CHKO ….?,
- 2014 Kokoř.: 274+136= 410 km².
- 2015 – CHKO B…
- Současnost: 4 NP, 26 CHKO, cca 2400 MZChÚ, přes 200 PřP.
- Budoucnost: NP ? CHKO: Dolní Pomoraví, Střední Poohří, Chřiby, Novohrad. hory, Jihlavské vrchy ??

Zákonná ochrana přírody v ČR

- **Specializovaný zákon: 114/92 Sb. + Vyhláška 395/92 Sb.**
- **Podstatná novela: Rok 2004 - EU**
- **Dílčí: ve specializovaných zákonech:**
- **- o vodách**
- **- ochrana půdy (zemědělské)**
- **- lesní zákon (1995)**
- **- myslivecký zákon – konflikt**
- **- zákon o ŽP z r. 1991 – vzduch, půda**
- **- zákon o posuzování vlivů na ŽP (EIA)- 1992**
- **- zákon o posuzování vlivů koncepcí na ŽP (SEA) - 2001**

Typy ochrany přírody u nás:

- Obecná ochrana – celé území ČR (vše, co by mohlo zaniknout vč. dřevin mimo les, jeskyně). Nástroje: vyhlášení a ochrana VKP (=významné krajinné prvky), realizace ÚSES
- Součástí též ochrana ***Krajinného rázu*** – chráněn téměř všude. Kde zvlášť důležitý - k jeho ochraně možno vyhlásit PřP (přírodní park)
- Zvláštní ochrana přírody a krajiny:
- zvláště chráněné druhy rostlin, živočichů (dle stupně ohrožení), nerostů a památné stromy.
- zvláště chráněná území:

  - maloplošná: PR, PP, NPR, NPP (přírodní rezervace, přírodní památky národní přírodní rezervace, národní přír. památky)

  - velkoplošná: CHKO, NP, často tak fungují i PřP.

Označení chráněných území – státní znak – velký x malý + pruhové označení na stromech u maloplošných

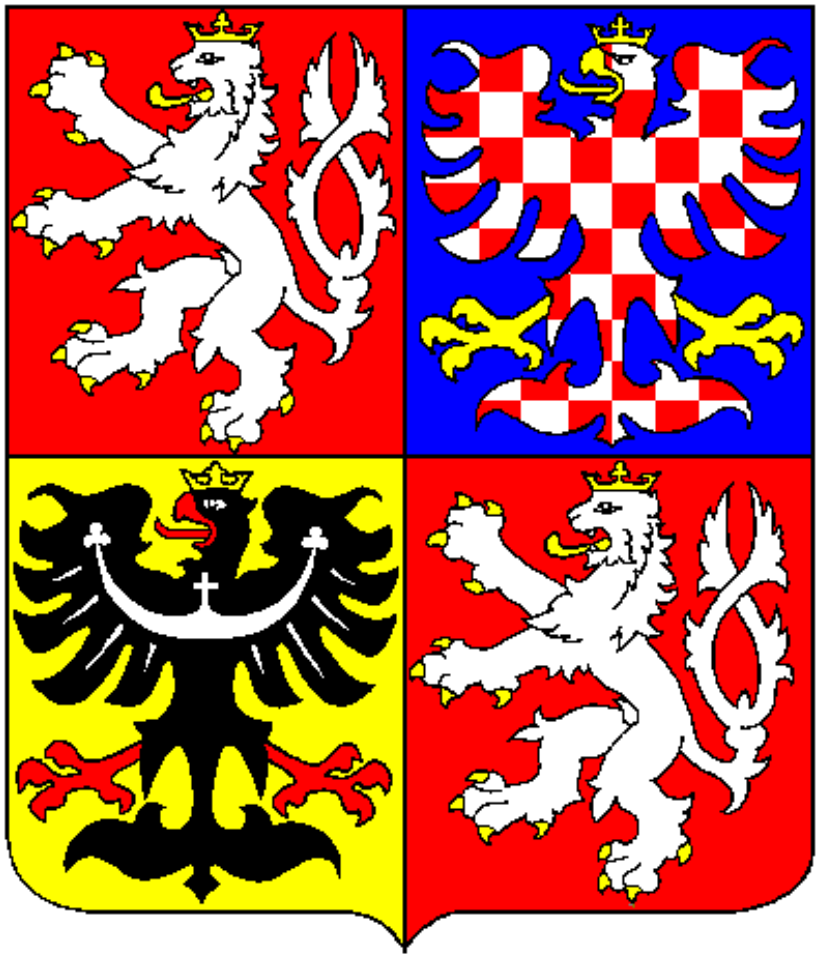

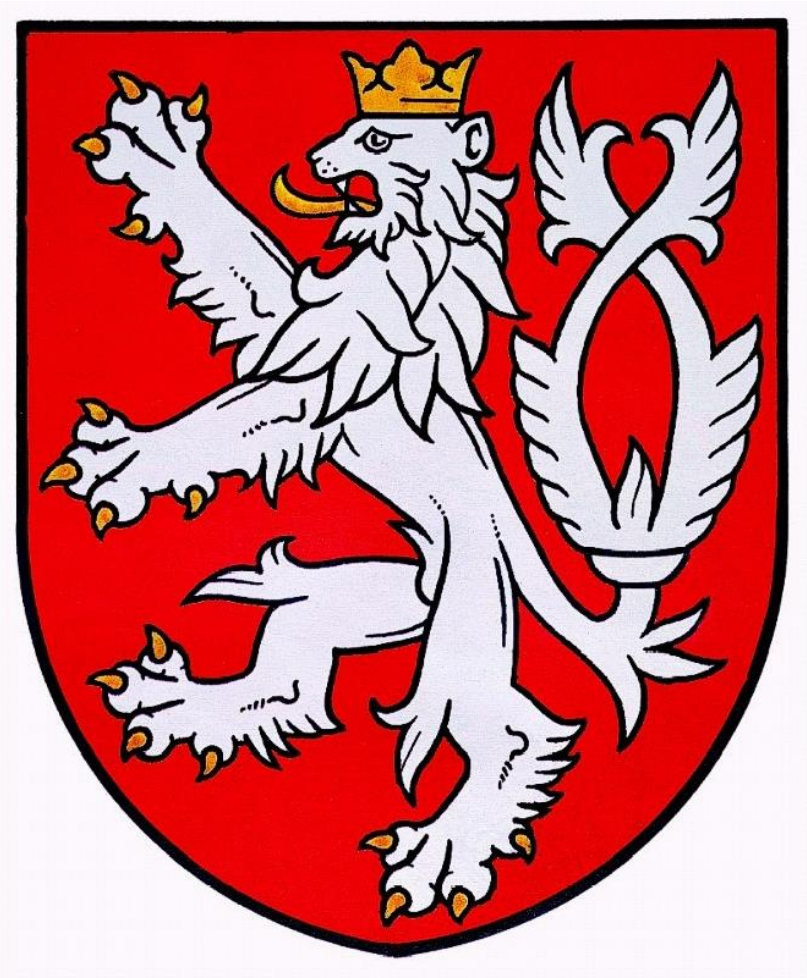

Organizace ochrany přírody v ČR – každý své kompetence

- **Parlament ČR** (vyhlašuje zákonem národní parky)
- **Vláda ČR** (vyhlašuje CHKO, rozhoduje o směřování peněz)
- **Ministerstvo ŽP** (hlavní zodpovědnost, vyhlašuje NPP, NPR, stará se o nadregionální ÚSES)
- **Krajské úřady** (vyhlašují PR, PP, PřP, spravují regionální ÚSES)
- **Obce s rozšířenou působností III. stupně (registrují a chrání VKP, spravují ÚSES místního významu, krajinný ráz, památné stromy)**
- **Pověřené obecní úřady**
- **Obecní úřady** (rozhodují o kácení a výsadbách dřevin, pokud nejsou zvl. chráněny)
- **Česká inspekce životního prostředí** – vyšetřovací orgán hříšníků, jedná na podnět, navrhuje pokuty

Přírodní parky v okolí Prahy – snaha zabránit souvislé suburba-nizační zástavbě

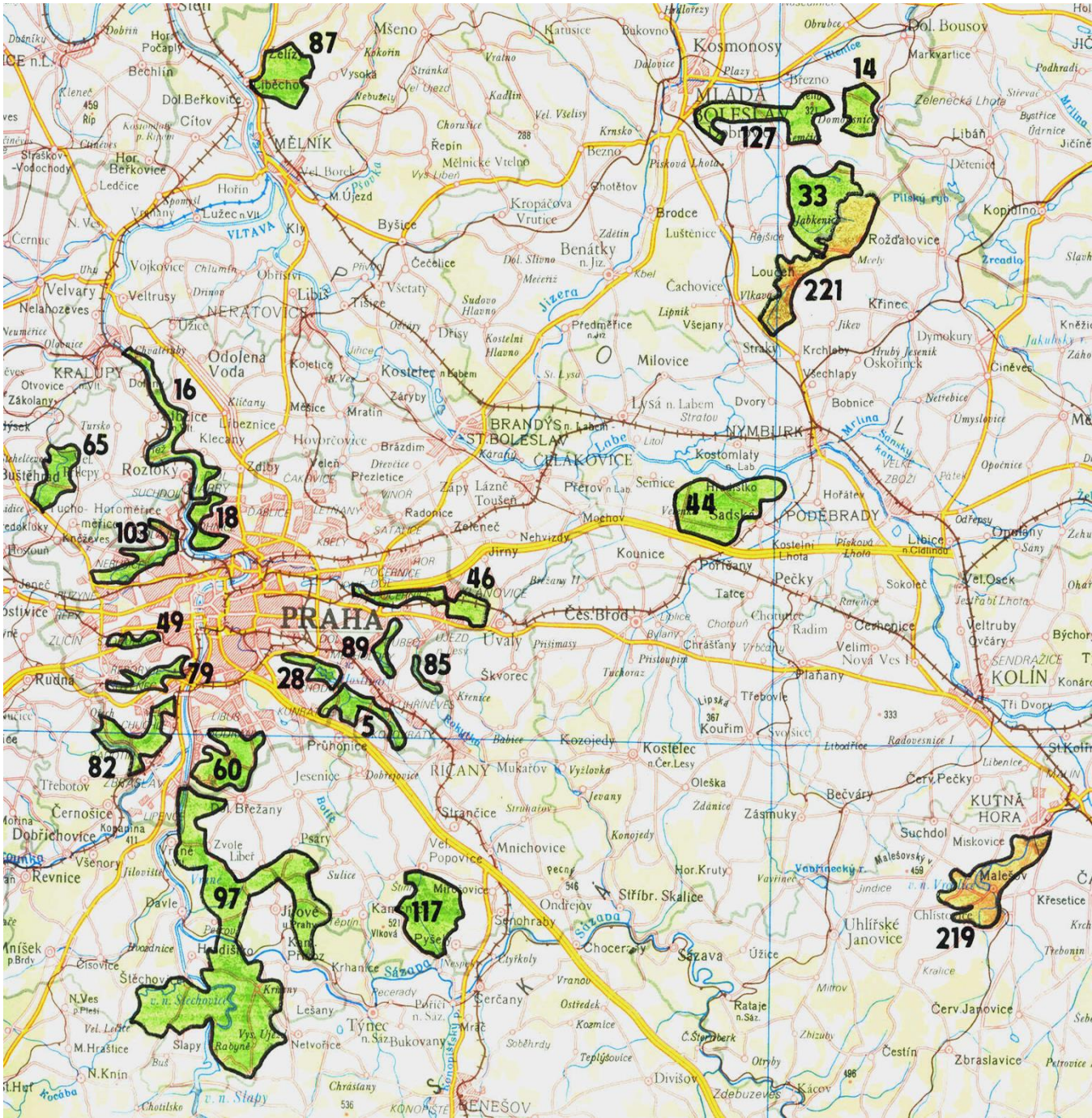

ÚSES (ekologická síť)
Cíle tvorby ÚSES:

- **Uchování rozmanitosti potenciálních přírodních ekosystémů v řešeném území**
  - **Nezbytný prostor pro přežití (vývoj): biocentra**
  - **Jejich prostorové vazby (biokoridory x bariéry) a prostor pro migraci**
- **Zajištění příznivého působení na okolní méně stabilní krajinu**
- **(Podpora možnosti polyfunkčního využití krajiny)**
- **(Zachování unikátních krajinných fenoménů)**

Schéma ÚSES

- **Nadregionální** ÚSES (zde není)
- **Regionální** (červený)
- **Místní** (modrý) vč. interakčních prvků (zeleně)

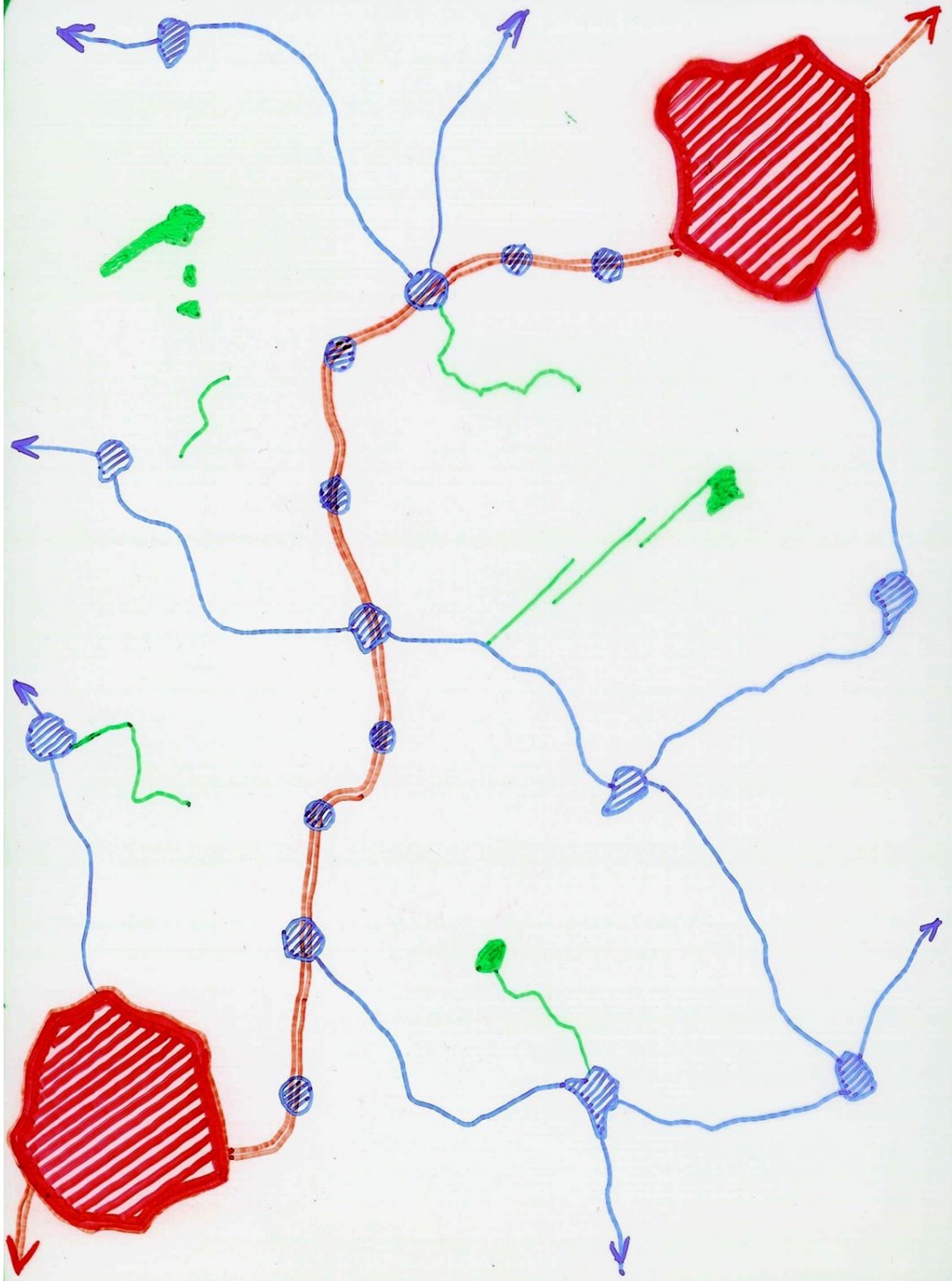

Cíle tvorby ÚSES:

- **Uchování rozmanitosti potenciálních přírodních ekosystémů v řešeném území**
  - **Nezbytný prostor pro přežití (vývoj): biocentra**
  - **Jejich prostorové vazby (biokoridory x bariéry) a prostor pro migraci**
- **Zajištění příznivého působení na okolní méně stabilní krajinu**
- **(Podpora možnosti polyfunkčního využití krajiny)**
- **(Zachování unikátních krajinných fenoménů)**

ÚSES (ekologická síť)_1

Definice: **Nepravidelná** **účelně propojená síť ekologicky významných segmentů krajiny, které jsou racionálně rozmístěny na základě funkčních a prostorových kritérií.**

- **Proč ÚSES: historie: Devastace zemědělské krajiny v 70. a 80. letech 20. stol. – potřeba zajistit stabilitu při co nejmenších nárocích na zábor hospodářských ploch. Je to československý výtvor, o něco později paralelně začal vznikat v Nizozemsku a dospěli k podobným problémům i řešením**
- **Části: Biocentra, Biokoridory, Interak. prvky – jen u místního ÚSES**
- **Části: existující, plně funkční**
  částečně funkční
  dosud chybějící, navrhované

ÚSES (ekologická síť)_2

- **<u>Hierarchické úrovně:</u> místní (lokální)**
  regionální
  nadregionální (republikový)
  [provinciální] – není v zákoně

- **<u>Legislativa:</u>**
- **Zákon 114/92 Sb. O ochraně přírody a krajiny**
- **Vyhláška 395/92 Sb. – k zákonu 114/92 Sb. - definice**

Schéma ÚSES

- **Nadregionální** ÚSES (zde není)
- **Regionální** (červený)
- **Místní** (modrý) vč. interakčních prvků (zeleně)

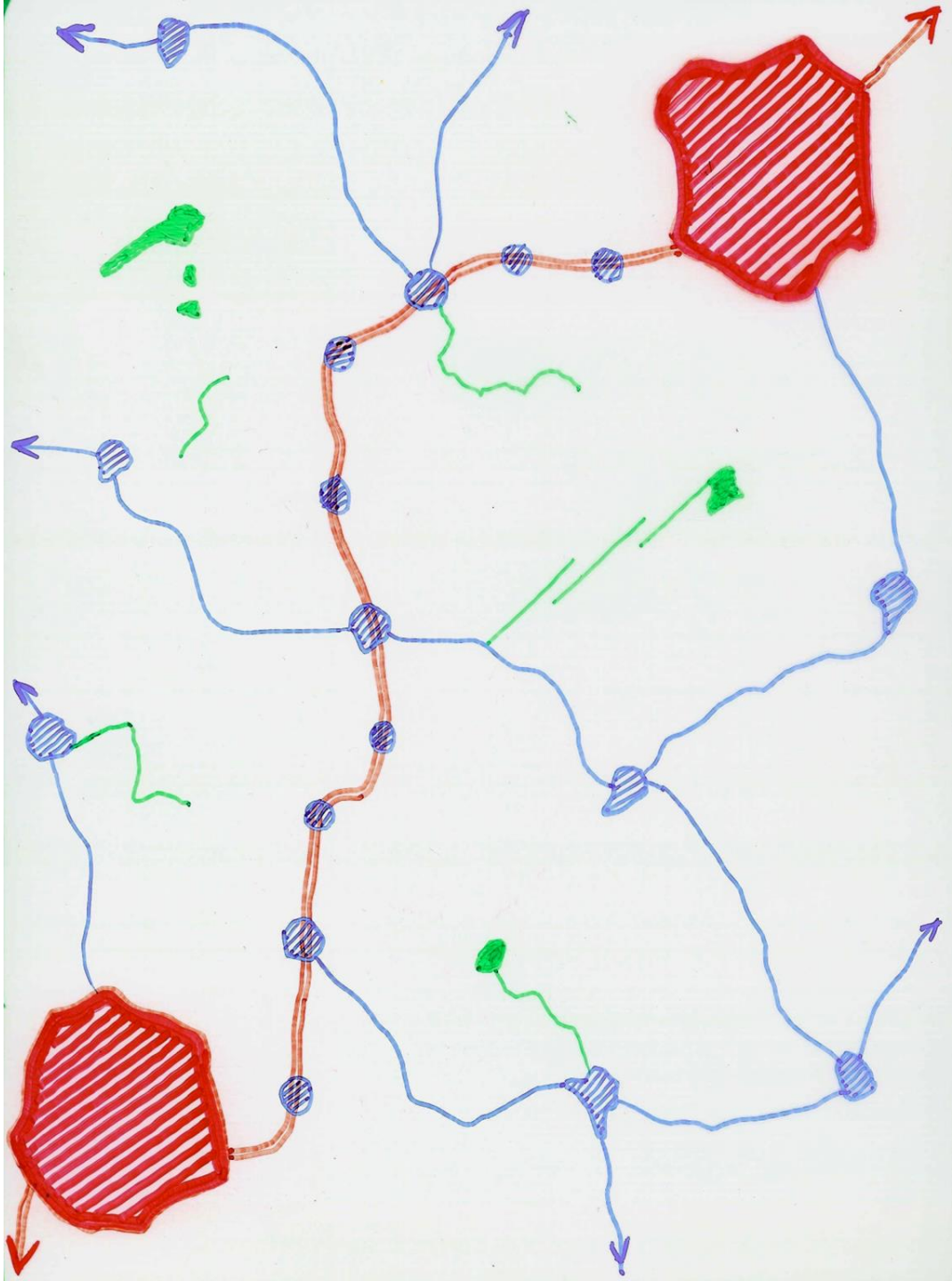

Nadregionální ÚSES - plakát

- **Rok 1994**
- **Biokoridory vč. ochranných zón**
- **(Středo)evropská ekologická síť –** vpravo nahoře
- **<u>Podklad:</u> Biogeografické podprovincie a bioregiony**
- **Rozsáhlé rezervace, NP**

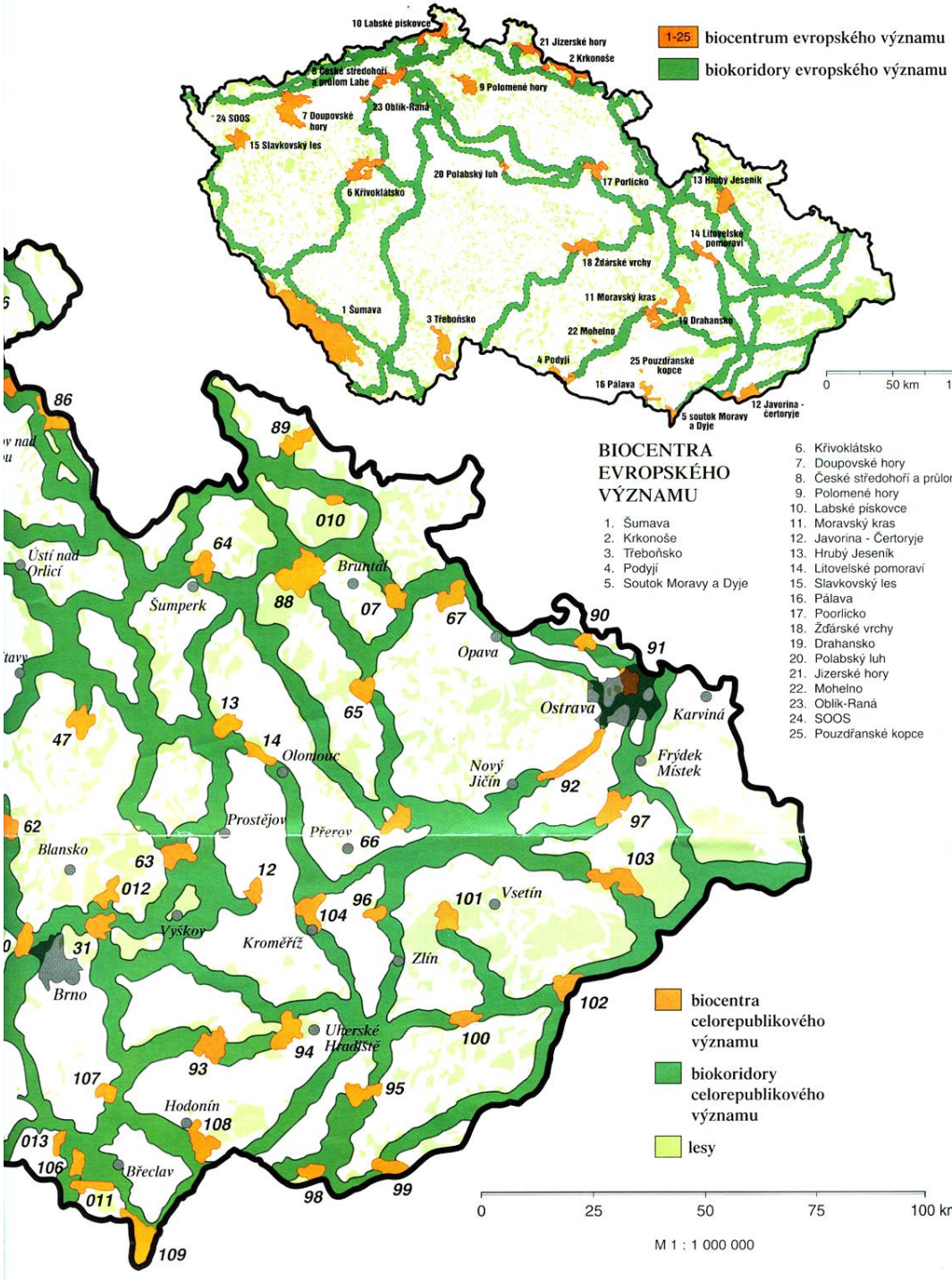

ÚTP - Generel regionálního a NR ÚSES

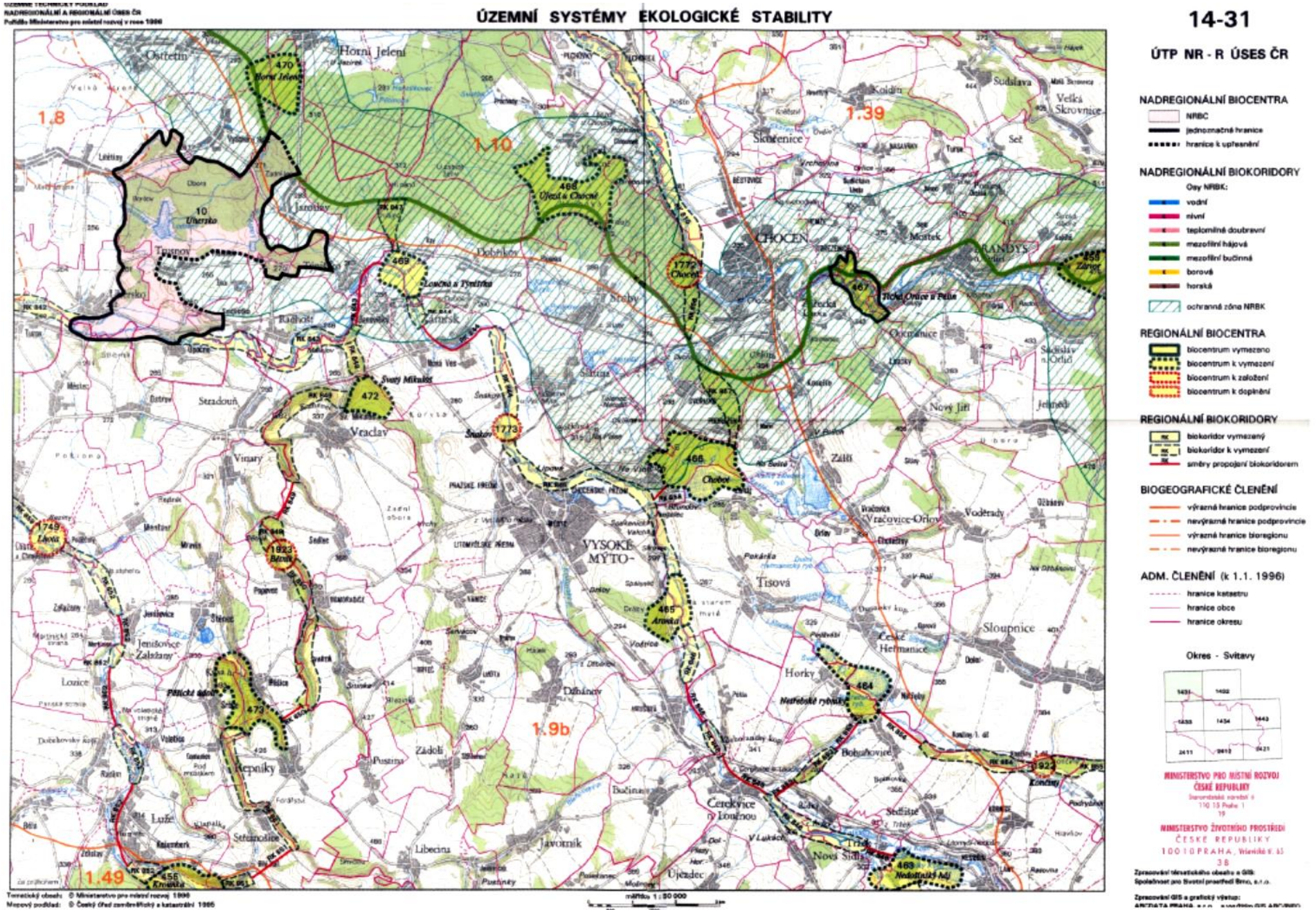

ÚTP (územně-technický podklad) Nadregionální a regionální ÚSES ČR

- Biocentra
- Biokoridory
- existující
- chybějící
- Bioregiony

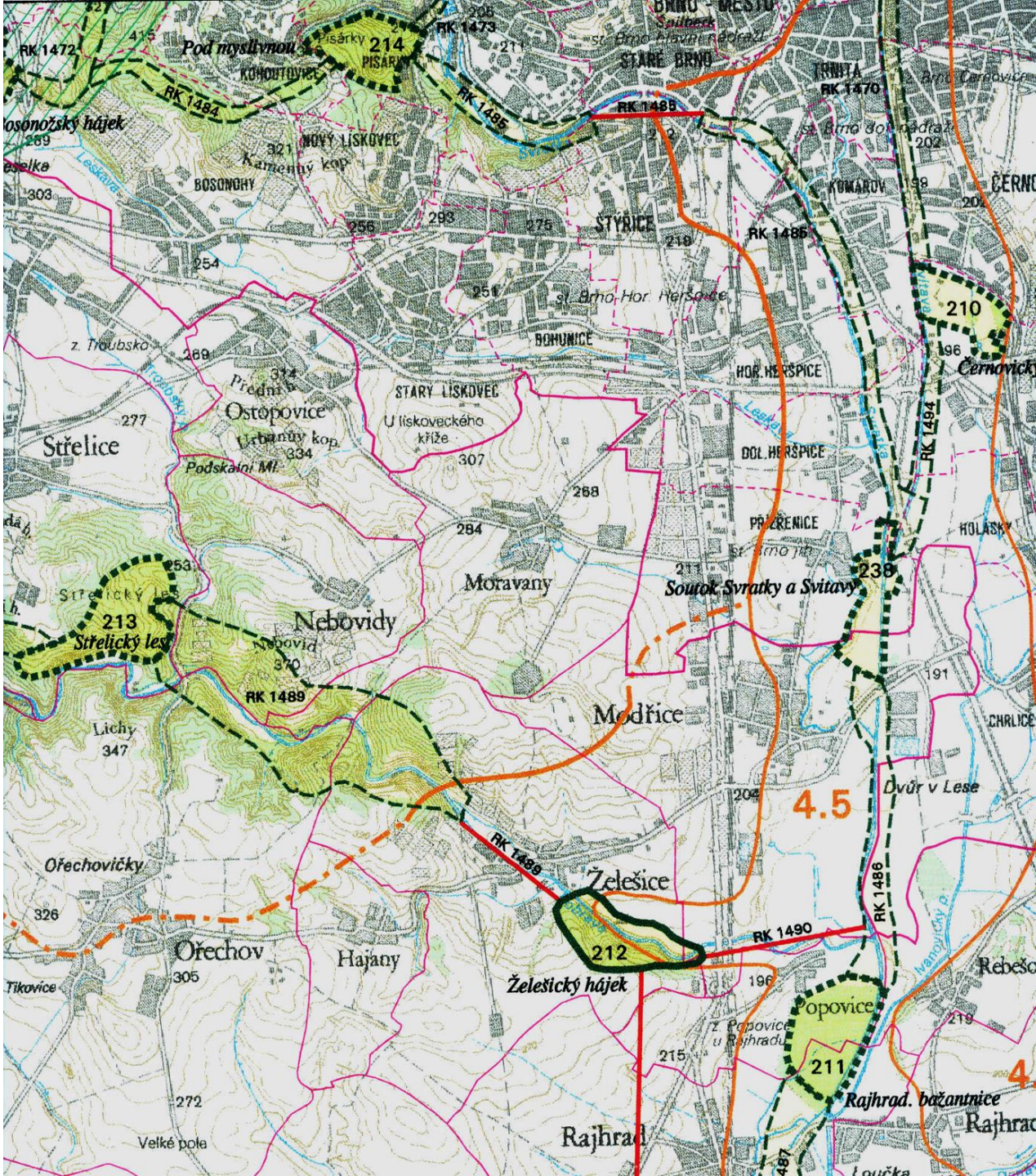

7 kritérií pro tvorbu ÚSES:

- 1. Počet a rozmístění potenciálních ekosystémů
- 2. Prostorové vazby bioty v krajině (migrační trasy => biokoridory)
- 3. Prostorové parametry (plochy biocenter, šířky, délky biokoridorů)
- 4. Souvislé větve ÚSES (trasa teplomil. bioty)
- 5. Aktuální stav krajiny
- 6. Sociální a ekonomické limity a záměry
- 7. Respekt k vyšším úrovním ÚSES i dříve navrženému ÚSES → jen menší změny

Mapa STG (Maděra, Zimová 2005)

Prostorové parametry ÚSES

- **Minimální nutná plocha biocentra (+ tvar)**
- **Minimální nutná šířka biokoridoru**
- **Maximální možná délka biokoridoru mezi biocentry – stejné úrovně jako biokoridor**

  – vloženými biocentry nižší úrovně

Mapa kostry ekologické stability = podklad pro výběr budoucích biocenter a biokoridorů

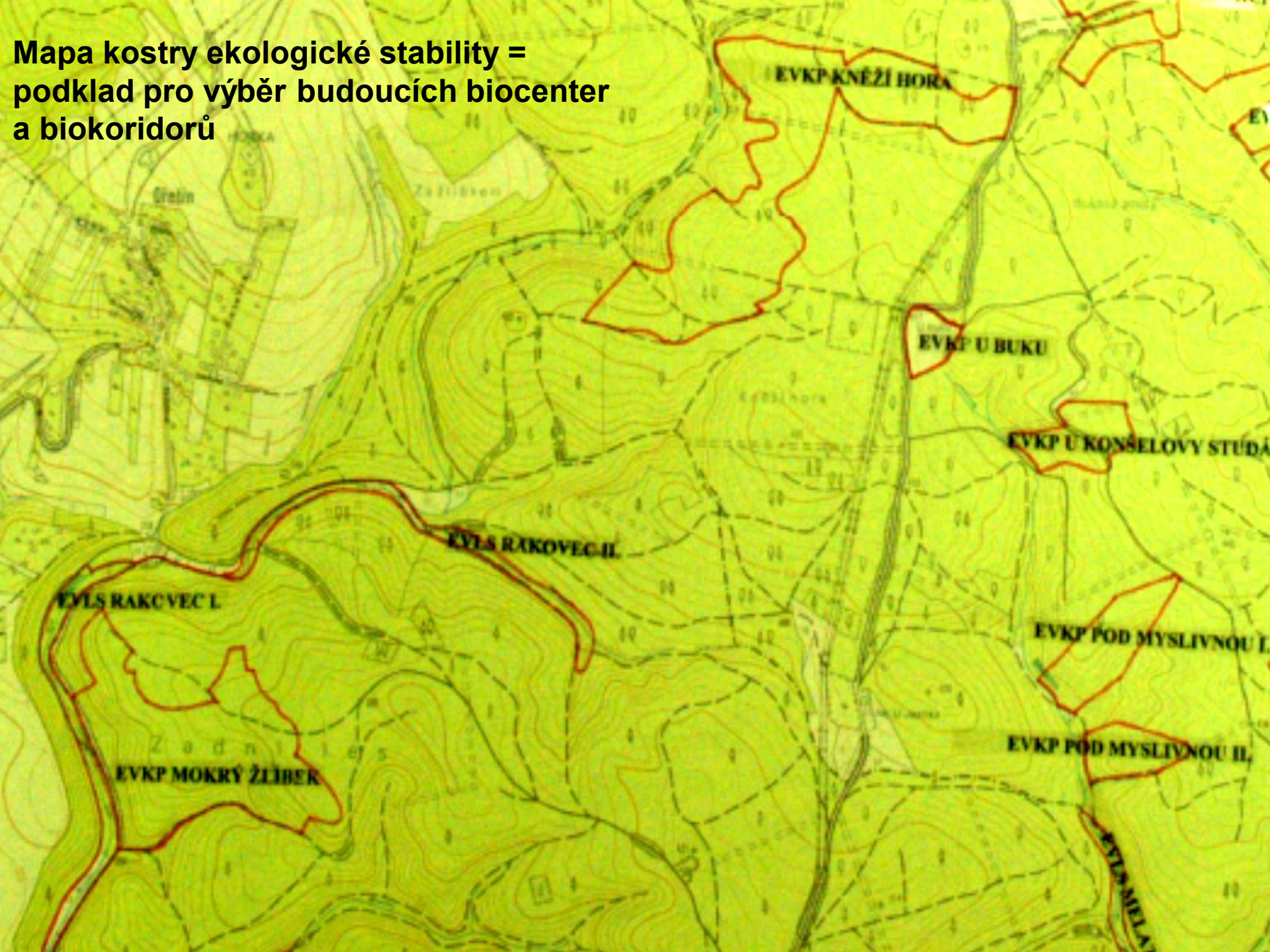

Mapování krajiny Vizovice, Chrastěšov

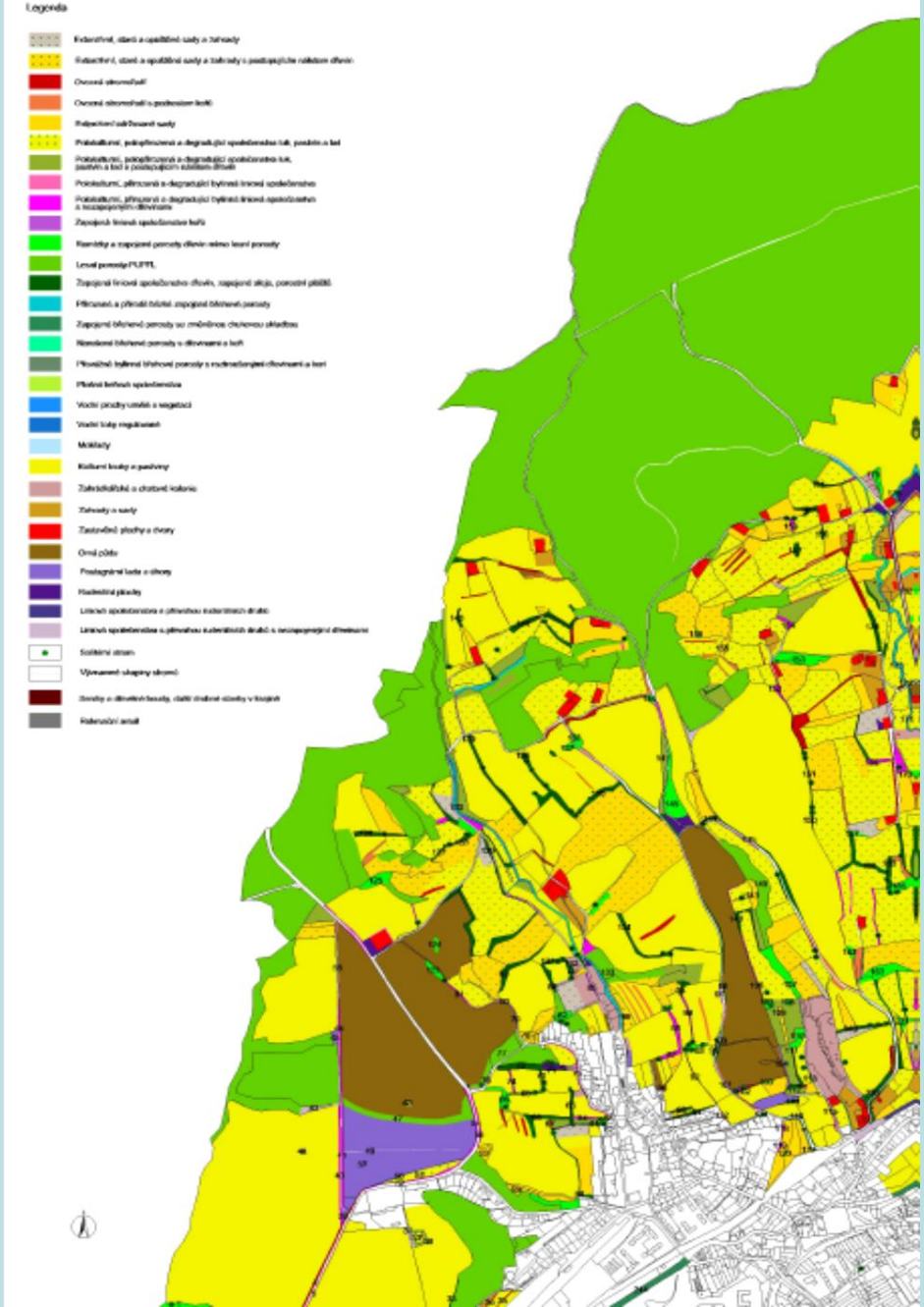

Plán místního územního systému ekologické stability

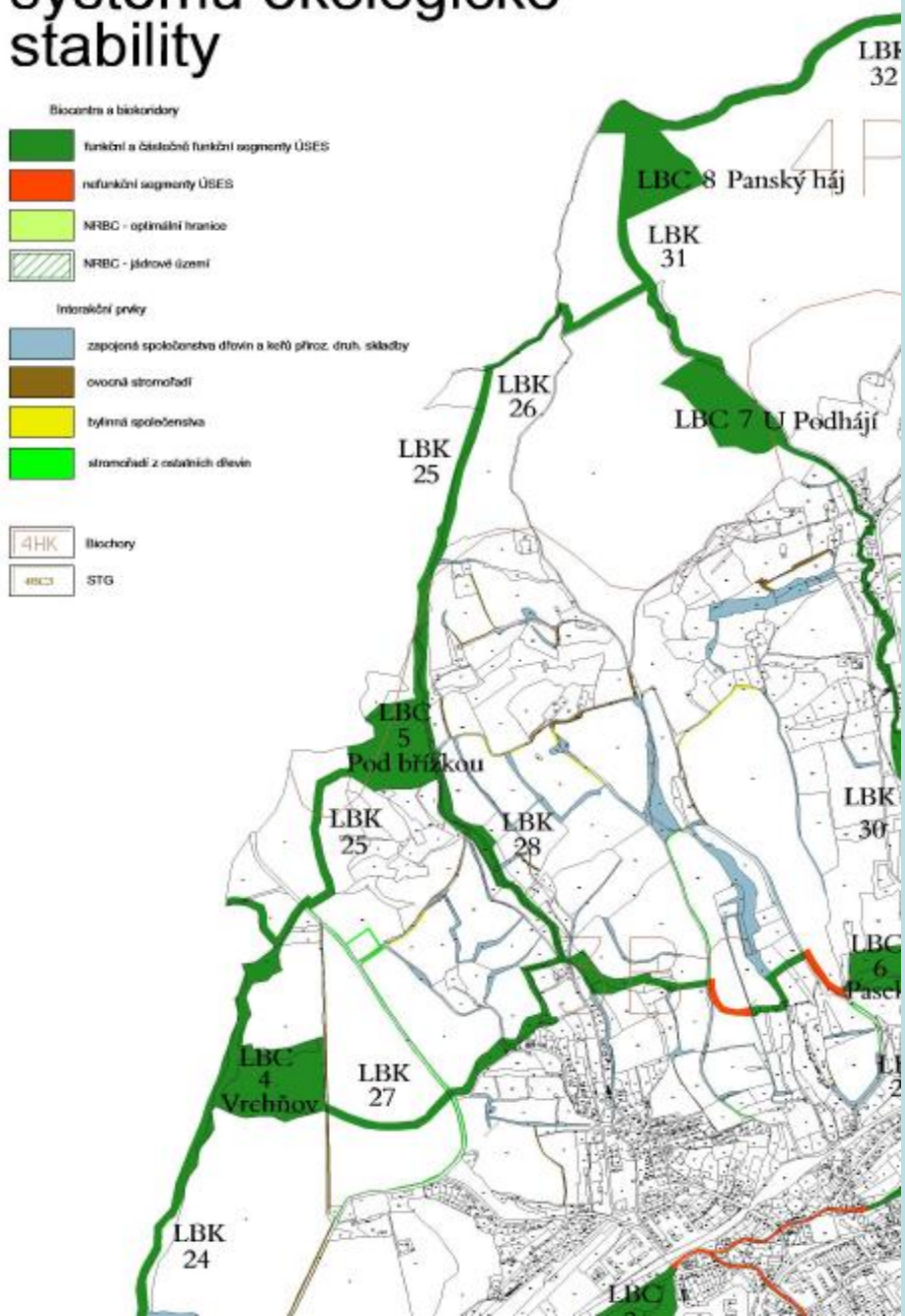

Starší verse ÚSES – tzv. širší vztahy = zařazení území do kontextu

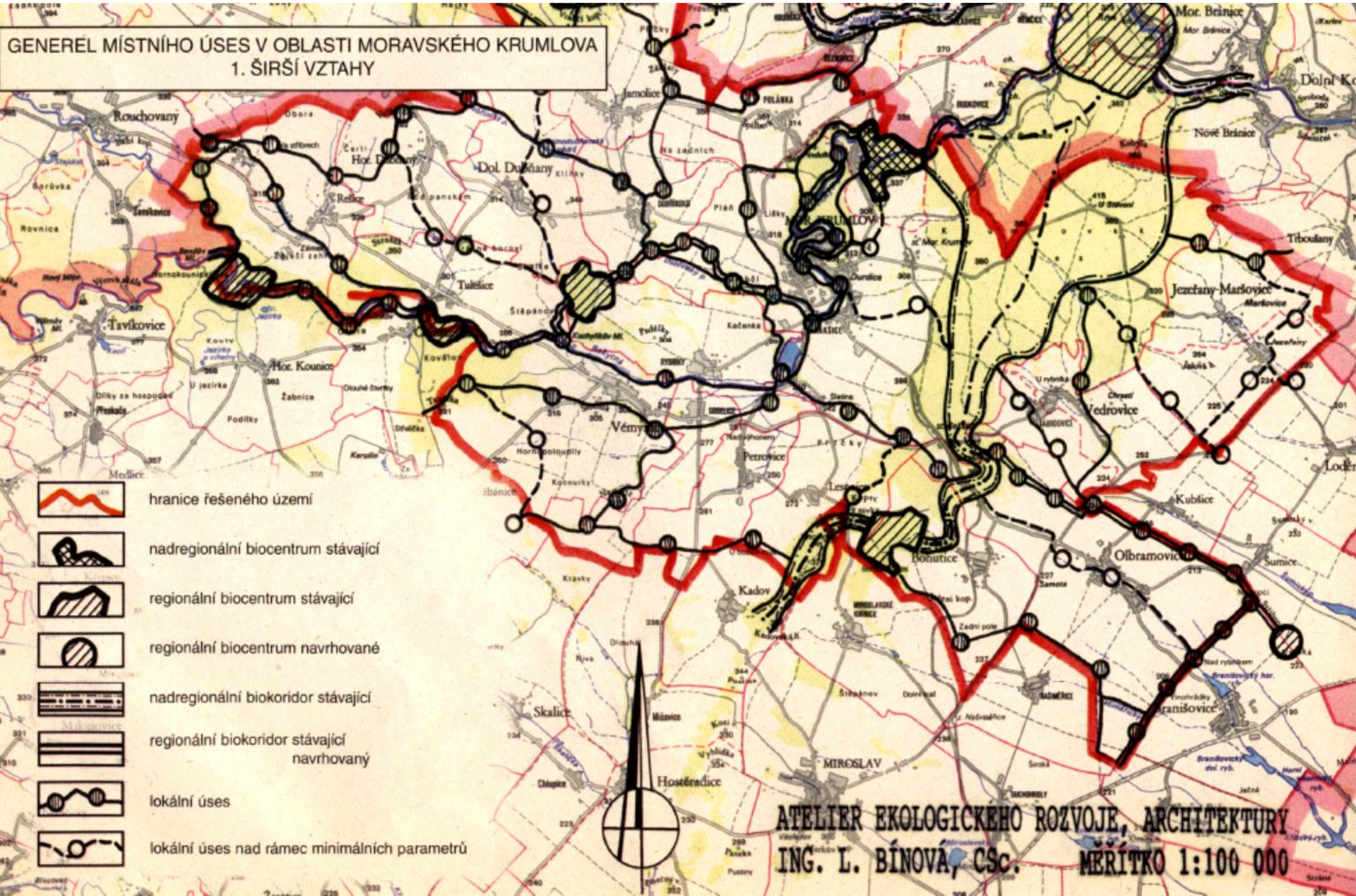

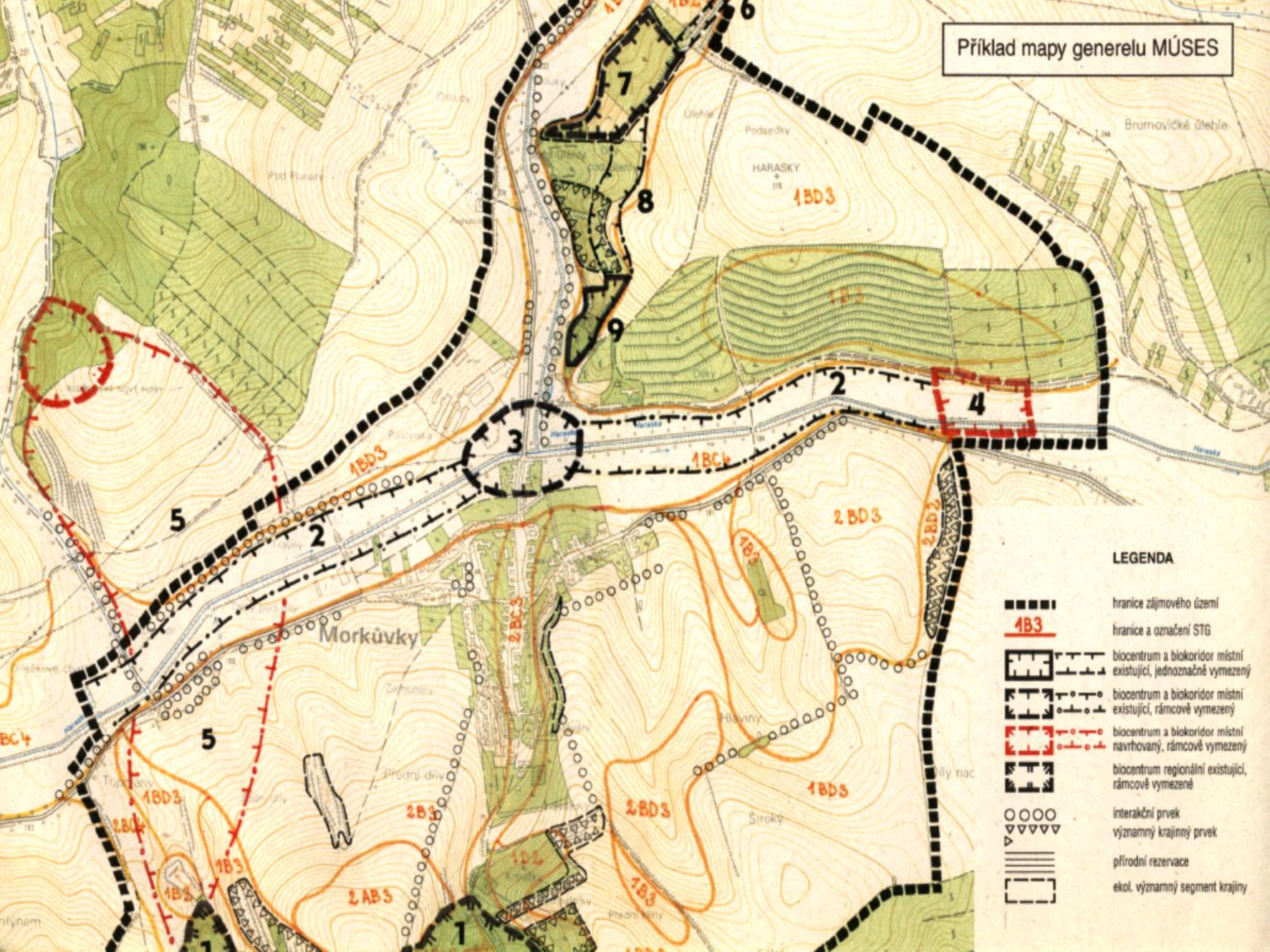
Příklad mapy generelu MÚSES
LEGENDA
hranice zájmového území
1B3
hranice a označení STG
biocentrum a biokoridor místní existující, jednoznačně vymezený
biocentrum a biokoridor místní existující, rámcově vymezený
biocentrum a biokoridor místní navrhovaný, rámcově vymezený
biocentrum regionální existující, rámcově vymezené
interakční prvek
významný krajinný prvek
přírodní rezervace
ekol. významný segment krajiny
Morkůvky
HARASKY
Brumovické úlehle
Podsedky
Úlehle
1BD3
1BC4
2BD3
2BC3
2AB3
1B3
1BD3
2BD3
2B3
2BC2
1D2
Hlavny
Široký
1
2
3
4
5
6
7
8
9

Příklad mapy samostatného Plánu ÚSES

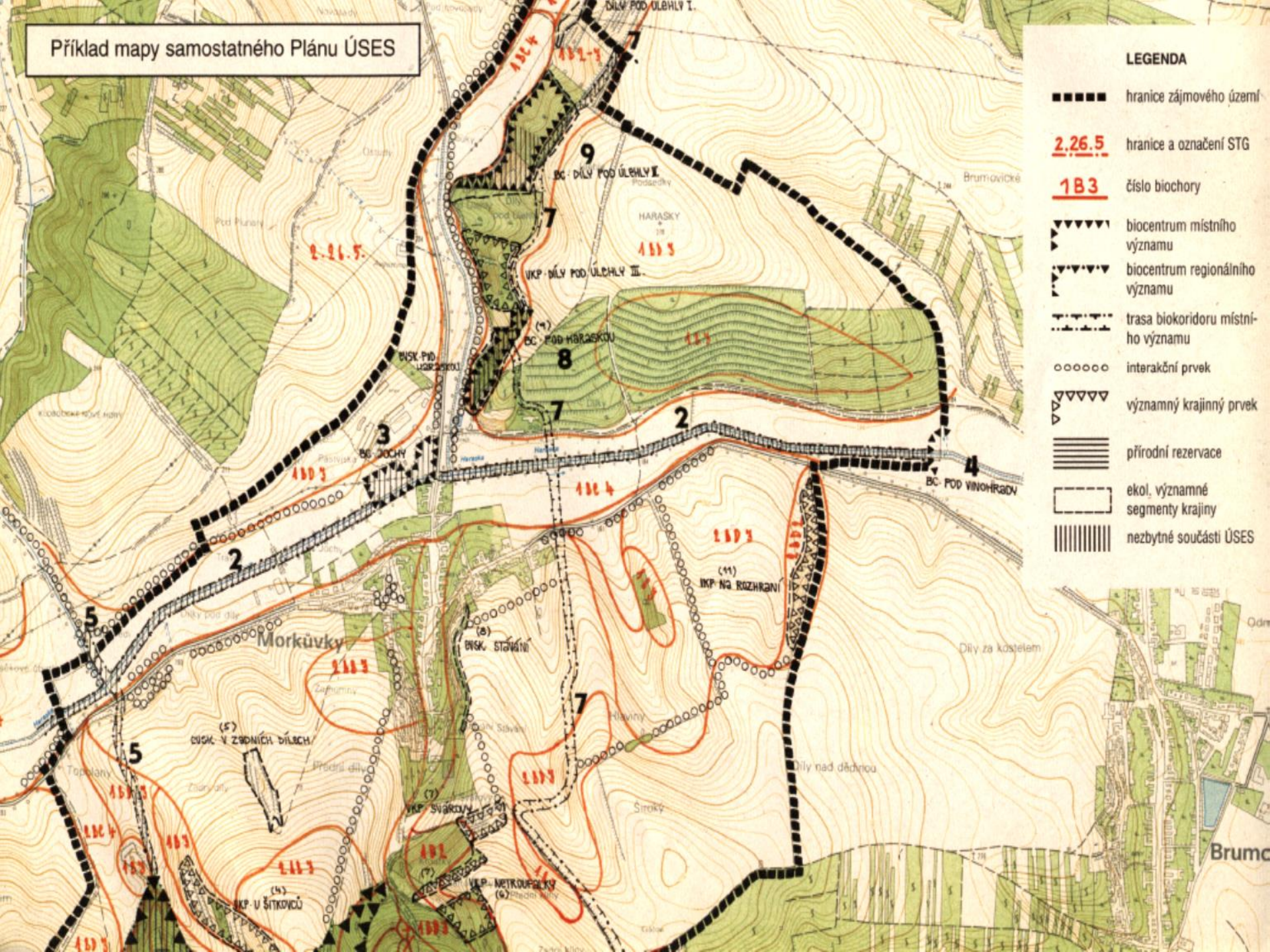

ÚSES v lesním území – katastrální území Vranov u Brna

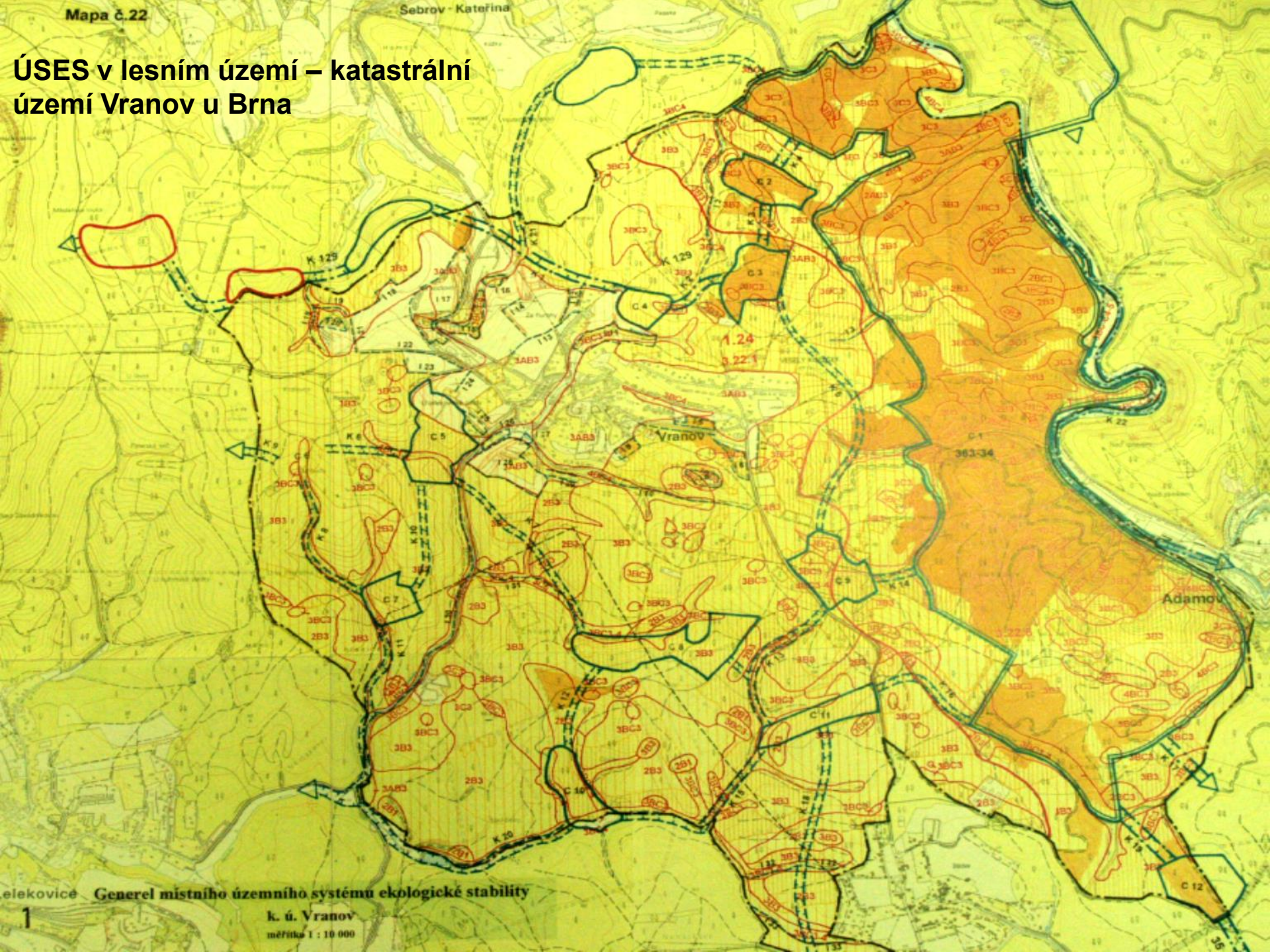

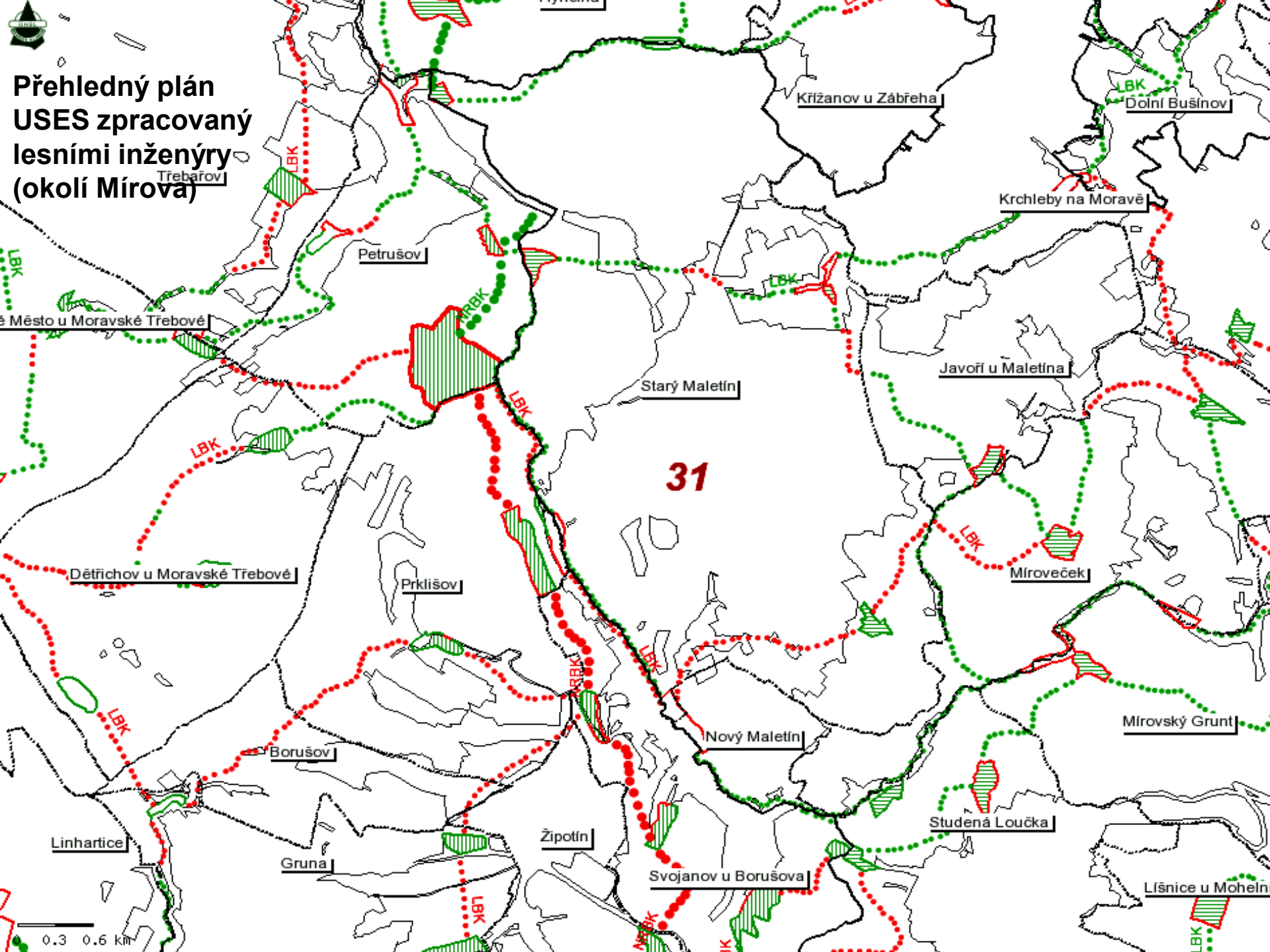
Přehledný plán
USES zpracovaný
lesními inženýry
(okolí Mírova)
Křižanov u Zábřeha
Dolní Bušínov
Krchleby na Moravě
Třebařov
Petrušov
Město u Moravské Třebové
Javoří u Maletína
Starý Maletín
31
Dětřichov u Moravské Třebové
Prklišov
MírovečeK
Mírovský Grunt
Nový Maletín
Borušov
Studená Loučka
Linhartice
Gruna
Žipotín
Svojanov u Borušova
Líšnice u Moheln
LBK
NRBK
0.3 0.6 km

Zákres ÚSES v územním plánu obce

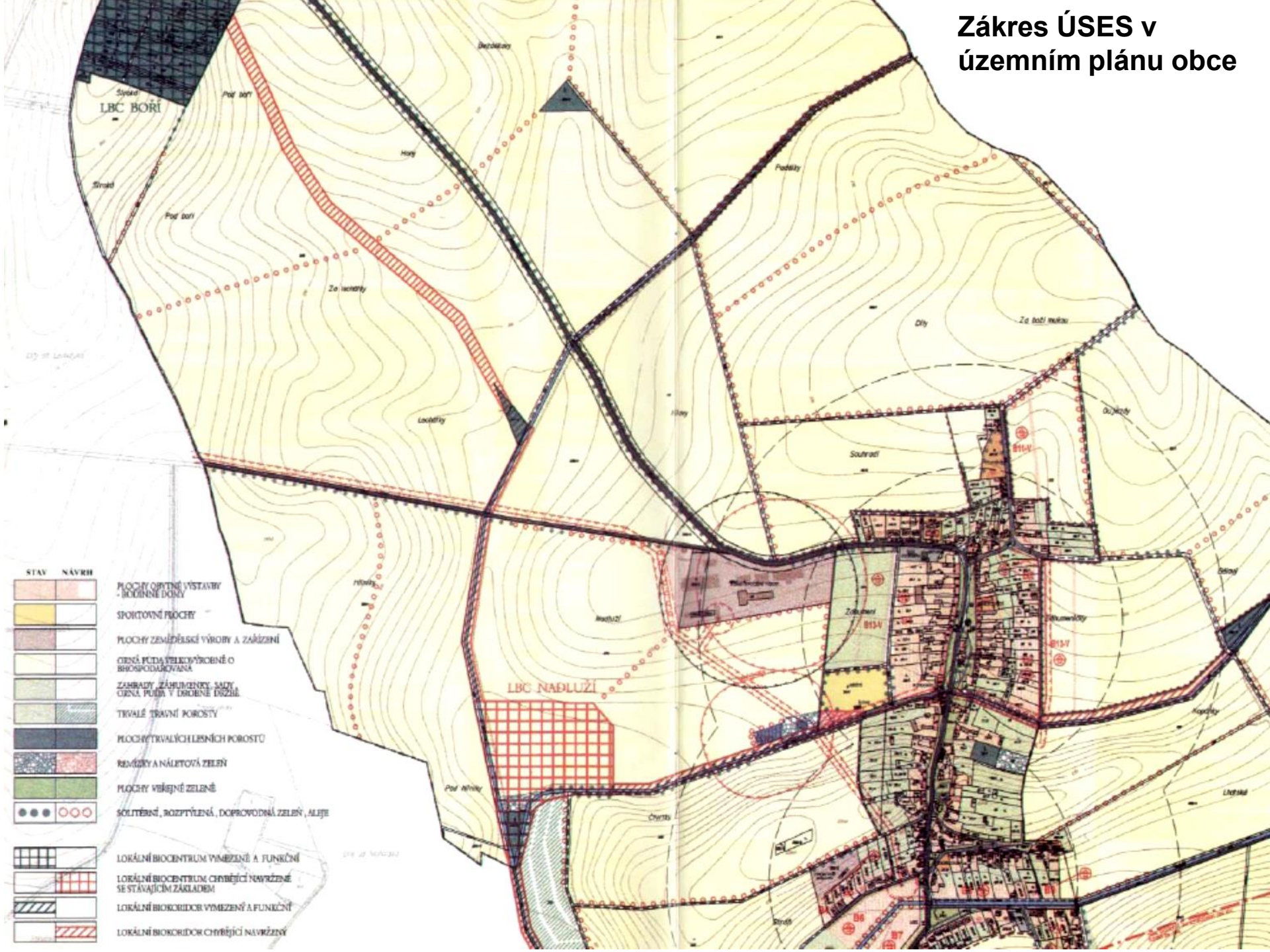

Nadregionální ÚSES

- **Cíl: <u>uchování celé škály organismů</u> a široké škály ekosystémů.**
- **Biocentra: Soubor ekosystémů, min. 1000 ha**
  realita: 1018 – 1500 ha minimaliz., až 2000 ha „optimalizované“.
  - Agentura ochrany přírody a krajiny, CHKO, NP.

- **Biokoridory: Různé druhy – barvy.**
  Délka: Nestanoveno, desítky km.
  Šířka: Pás krajiny cca 4 km, uvnitř osa 40 m.

Evropská ekolog. síť: Biocentra: 10 km^2 – 1000 km^2
Biokoridory: nestanov., až 10 km.

Regionální ÚSES

- Cíl: Uchování téměř celé škály organismů („genobanka“).
- Biocentra: lesy širokých niv a 1.v.s. 50 ha
  2., 7. a 8. v.s. 40 ha
  3. a 6. v.s. 30 ha
  4. a 5. v.s. 20 ha
  luční v nivách 50 ha
  ostatní 30 ha
  stepní lada 20 ha
  mokřadní 1.- 4. v.s., skalní 10 ha
  5.- 8. v.s. 30 ha
- Biokoridory: mezi regionál. biocentry – max. 8 km/ š. 40 m
  k vloženým lokál. biocentrům:
  lesní 700 m, mokřadní 1000 m,
  luční 400 m/ šířka 50 m !

Místní ÚSES

- Cíl: trvalá existence převážné části druhů, <u>stabilizace okolí („pracovní“ část ÚSES)</u>
- Biocentra: lesní, mokřadní, travnatá 3 ha
  vodní, prameništní 1 ha
  skalní 0,5 ha
- Biokoridor: stepních lad 2000 m/ šířka 10 m
  lesní 2000 m/ šířka 15 m
  mokřadní 2000 m/ šířka 20 m
  luční 1000 m/ šířka 20 m
- Interakční prvek – bez parametrů

Časové parametry ÚSES

Začátek fungování / min. doba trvání (v letech)

Lesy s převahou topolů	10 /60
Lesy s převahou dubů	20 /390
Lesy s převahou buků	15 /200
Lesy s převahou smrků	10 /120
Vodní společenstva	2 /10
Luční společenstva	5 /20
Stepní lada	5 /30
Nerašeliništní mokřady	3 /10

Toto platí pro místní ÚSES, pro vyšší úrovně není známo, určitě delší úseky, až tisíce let.

Realizace ÚSES - Křižanovice

Lokální biokoridor z r. 1990 v r. 2001

Foto M. Culek, 2001

Regionální biokoridor

Loděnice u Pohořelic – z r. 2000, délka 2 km

„Čehovická oáza“